

Mijn tuin leeft, de tuin-Bioblitz, wat levert het voor bijen op?

Anthonie Stip

Inleiding

Ik had een gek idee. Eind 2019 dacht ik: volgend jaar probeer ik in mijn tuin in het Gelderse riviereengebied zoveel mogelijk soorten wilde planten en dieren te zien. Pas verhuisd en met een kind op komst leek mij dat een goede invulling van de vele uren die ik ongetwijfeld in de tuin zou spenderen. Daarbij komt: ik vind het een uitdaging om in een nieuwe tuin te ontdekken wat er allemaal leeft. Toen in maart 2020 Nederland in lockdown ging vanwege het coronavirus, bleek mijn idee zijn tijd ver vooruit. Opeens gingen veel meer mensen in hun tuin een zogeheten Bioblitz doen en werd waarneming.nl hiervoor gretig gebruikt. In dit artikel geef ik een inkijkje in de ontdekkingen op bijengebied die ik in mijn Betuwse tuin deed. In de hoop dat het anderen inspireert: in een beetje groene tuin blijkt immers veel leven schuil te gaan.

Situatieschets

Mijn tuin is gelegen in het stadje Buren in Gelderland. De tuin ligt in een naoorlogse woonwijk met aardig wat groen in de directe omgeving, waaronder een landschapspark uit 1860 met onder andere beuken die gedeeltelijk uit die tijd dateren. De tuin zelf meet ongeveer 150 m² en is voor een deel omzoomd door een brede beukenhaag (Fig. 1). Verder zijn elementen

Figuur 1. Impressie van de achtertuin. Foto Antonie Stip.

Figuur 2. Een nest van een *Andrena* (zandbij) tussen de baksteentjes. Foto Antonie Stip.

aanwezig als enkele loofbomen, wat fruitbomen, borders met vaste planten en kleinfruit en een enigszins schraal gazon. Een groot deel van de tuin is zonnig, zeker in voorjaar en zomer. In de achtertuin is enkele vierkante meters terras aanwezig van kleine baksteentjes, mogelijk daterend van net na de Tweede Wereldoorlog en gebakken in de toen nog gebruikte steenfabriek in Buren. Maar ik schrijf mogelijk, want ik heb het verhaal nog niet kunnen achterhalen. De korstmossen op de steentjes doen echter wel een oudere leeftijd vermoeden. Onder het terras ligt een zandpakket, vermoedelijk 20 cm of meer dik. Er wordt tussen de baksteentjes genesteld door bijen (Fig. 2), dat zag u waarschijnlijk al aankomen. Circa tien vierkante meter bestrating van de oprit (zonder baksteentjes) heb ik in het voorjaar van 2020 omgezet in tuin.

Voorjaar

Bijenjaar 2020 begon in mijn tuin op 8 maart met een koningin aardhommel *Bombus terrestris* die kort op bezoek was. Zes dagen later was het prijs met de eerste gewone sachembij *Anthophora plumipes* die zo heel zenuwachtig hoog zoemend door de tuin

Figuur 3. Gewone sachembijen *Anthophora plumipes* foerageerden regelmatig op de bloeiende rozemarijnstruik. Foto Anthonie Stip.

kunnen schieten. De forse struik rozemarijn, al sinds half januari in bloei, werd geregeld bezocht door meerdere exemplaren van de gewone sachembij (Fig. 3). Rozemarijn is trouwens een fijne plant om eens een halfuurtje bij te gaan zitten, want wát een bezoek krijgen die bloemen zeg! In het kader van de wereldwijde ‘garden lockdown pollinator counts’ (gecoördineerd door prof. Jeff Ollerton) heb ik dit voorjaar bij de rozemarijn diverse tellingen aan bloembezoekers gedaan. Het leverde leuke lijstjes op. Overigens is mijn tuin voor zover ik weet de enige ‘vertegenwoordiger’ van Nederland bij deze lockdown pollinator counts. Terug naar de rozemarijn: andere fervente bezoekers bleken twee soorten metselbijen te zijn. De gehoornde metselbij *Osmia cornuta* was in mijn tuin het eerst, met op 14 maart direct al vier mannetjes tegelijk. Ze nestelen in een zonbeschenen gedeelte van de woonhuismuur in oude ijzeren ‘pluggen’ die al lang geen functie meer hebben, behalve als bijenhotel (Fig. 4 & 5). Op 17 maart verschenen twee mannetjes rosse metselbij *Osmia bicornis* die zich opwarmden op dode bladeren in de zon. Die dode bladeren zijn nog wel even de moeite waard om bij stil te staan. Vanwege hun bruine kleur warmen ze sneller op dan groene

Figuur 4. Mannetje gehoornde metselbij *Osmia cornuta* in zijn zonbeschenen nest in de muur. Foto Anthonie Stip.

planten en juist die extra warmte kunnen voorjaarsbijen wel gebruiken. Een extra reden dus om in de herfst en winter het gevallen blad gewoon in de tuin te laten liggen op zonbeschenen plekken.

Zandbijen en wespbijen

Vanaf 17 maart kwamen ook de zandbijen *Andrena*'s los. Dat begon met een vrouwtje vosje *Andrena fulva*, prachtig behaard en daarna wekenlang op zonnige dagen present met 1-2 exemplaren. Vervolgens verschenen ook allerlei andere soorten (8 in totaal), waarvan in ieder geval de tweekleurige zandbij *Andrena bicolor*, witbaardzandbij *Andrena barbilabris* en de zwartbronzen zandbij *Andrena nigroaenea* nestelden tussen de baksteentjes van het al eerder genoemde terras. Vooral aan het einde van de middag op zonnige voorjaarsdagen in april was het een komen en gaan van nestelende vrouwtjes, verschillende soorten door elkaar en geen van de soorten talrijk, maar wel erg mooi om van dichtbij mee te maken. Met zoveel gastvrouwen is het wachten op wespbijen *Nomada*'s. En die kwamen uiteraard. Ik heb ze niet allemaal tot op soort kunnen determineren, maar de mooiste belevenis vond ik wel die van een vrouwtje geelzwarte wespbij *Nomada succincta* die op een zondagmiddag begin mei lange tijd als een hondje op wacht ging zitten bij een nest in aanbouw van een zwartbronzen zandbij (Fig. 6 & 7). Ze vloog uiteraard geregeld even op, maakte dan een inspectierondje in de eerste centimeters rond de nestingang en keerde vervolgens weer terug op haar wachtpost, een centimeter of 15 bij de nestingang vandaan. Wat wil het geval? De gastvrouw zwartbronzen zandbij was het nest ingevlogen met stuifmeel en bleek een tijdlang haar beslommeringen in het nest te hebben. Eenmaal waagde het vrouwtje geelzwarte wespbij zich in het bezette nest, maar daar kwam ze toch snel weer van terug. Ik heb het gedrag van beide dames met verwondering een tijdlang liggen bestuderen, totdat een regenbui (zeldzaam in mei 2020!) mij naar binnen

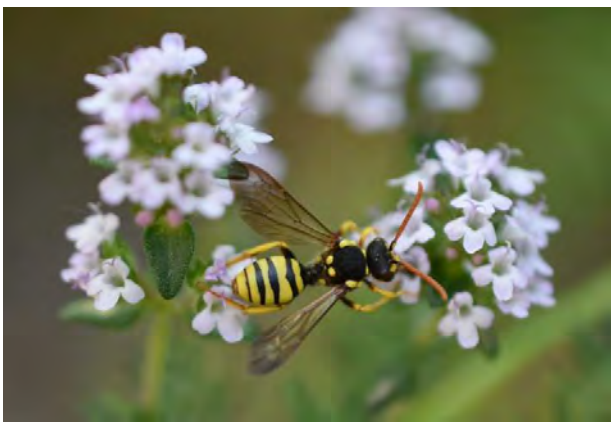
Figuur 5. Parende gehoornde metselbijen *Osmia cornuta* op 17 maart, drie dagen na de eerste waarneming. Foto Anthonie Stip.

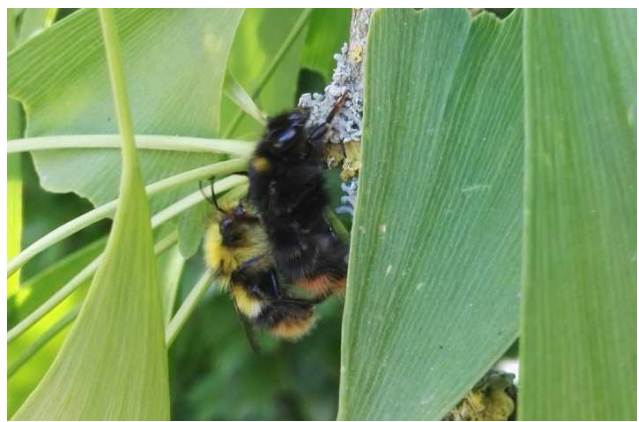
Figuur 6. Een vrouwtje geelzwarte wespbij *Nomada succincta* 'als een hondje' op wacht bij een nestingang van zwartbronzen zandbij *Andrena nigroaenea*. Foto Anthonie Stip.

Figuur 8. Koningin weidehommel *Bombus pratorum* (de schim) verlaat nestingang. Foto Anthonie Stip.

Figuur 7. Hetzelfde vrouwtje geelzwarte wespbij *Nomada succincta*, maar dan foeragerend. Foto Anthonie Stip.

Figuur 9. Parende weidehommels *Bombus pratorum* in de ginkgo. Foto Anthonie Stip.

dreef. En de eerlijkheid gebied te zeggen dat ik ook eenmaal werd afgeleid door een overtrekkende zwarte wouw *Milvus migrans*. Dat heb je als je sinds jonge leeftijd ook een antenne voor vogels hebt, die gaat niet meer uit.

Koninklijk bezoek

Blij verrast was ik met een koningin weidehommel *Bombus pratorum* die onze tuin verkoos om te gaan nestelen. De nestplaats (uiteraard ingevoerd in het Bodemnestelregister van EIS) vond ik opmerkelijk: de ingang zat tussen de grote stenen van een border van ruim een halve meter hoog, georiënteerd op het zuidoosten en een deel van de dag beschadwd door de naastgelegen beukenhaag en ginkgo (Fig. 8). Het nest zelf kan bijna niet anders dan in de grond van de border gezeten hebben. Ik heb het nest niet uitgegraven (er groeien allemaal vaste planten boven), maar het was vanaf 1 april tot zeker half mei bezet. Eind maart zag ik al verdacht gedrag maar kon ik de nestingang nog niet ontdekken. Dat lukte wel op 1 april en kort daarna (6 april) zag ik ook werksters. Die bleken tot in de schemer pas terug te keren in het nest. Op 15 april zag ik ze bijvoorbeeld tot 20:45

terugkeren, toen het al vrij donker was in de tuin. De werksters haalden veelal buiten de tuin voedsel, maar wipten vaak wel even aan op de bloeiende rozemarijn voordat of nadat ze terugkeerden naar het nest. Ik vond het stiekem best wel een eer dat weidehommels onze tuin verkozen hadden tot nestplaats. Op 1 juni volgde nog een verrassing. Ik zag tijdens de lunch opeens hommeltumult in de ginkgo. Wat bleek: een mannetje weidehommel deed verwoede paringspogingen met een verse koningin (Fig. 9)(op mijn Twitteraccount @birdingstip staat een kort filmpje, 1 juni 2020). Of er succesvol gepaard is weet ik niet, maar de koningin leek het mannetje van zich af te willen schudden. Het koppel verdween lopend en vliegend over korte afstanden hoog in de ginkgo. Voor mij helaas onzichtbaar.

Zomer

In de zomermaanden gebeurt er natuurlijk van alles op bijengebied. Zo ook in onze tuin. Ik zal niet alles bespreken, maar denk aan klokjesbijen *Chelostoma's*, grote wolbijen die nestharen verzamelen op de tuinplant ezelsoor, bladsnijders *Megachile* die rondjes knippen uit het blad van de spaanse aak en een

Figuur 10. Geelgerande tubebij *Stelis punctulatissima* wacht op de zon. Foto Anthonie Stip.

zwartgespoorde houtmetselbij *Hoplitis leucomelana* die opeens opduikt. De herhaalde inspectierondjes van een geelgerande tubebij *Stelis punctulatissima* langs werkelijk elk gaatje in de muur en het hout van de schuur zijn ook wel het vermelden waard. Ze zitten helaas maar zelden stil, maar eenmaal lukte het mij toch om, staande op een huishoudtrapje, een exemplaar te fotograferen, dat een zonnig moment afwachtte op de muur van ons huis (Fig. 10). Leuk vond ik ook de klokjesdikpoot *Melitta haemorrhoidalis* die ging slapen in de bloem van een muskusaasjeskruid. Ik was net op tijd voor de foto, want enkele minuten later was de bloem gesloten en de klokjesdikpoot aan het zicht onttrokken. Hoe slim! In de zomer heb ik ook veelvuldig in eigen tuin gezien dat bijen die bloemen bezochten, daarvan werden verjaagd door mieren. Ik zag het herhaaldelijk op de gecultiveerde braam, maar ook op witte klaver, madelief, biggenkruid, valeriaan en meer. Ook buiten de tuin zag ik dit gedrag veelvuldig tijdens veldwerk. Ik vermoed zelf een verband met de uitzonderlijke droogte, maar zeker weten doe ik het niet.

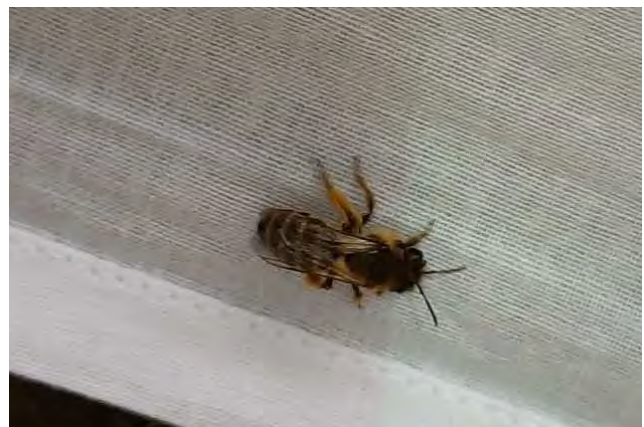

Figuur 11. Klimopbij *Colletes bederae* op kleine bergsteentijm. Foto Anthonie Stip.

Herfst, herfst, wat heb je...

De herfst had nog een verrassing in petto. Ondanks dat mijn tuin bloeiende klimop ontbeert, dook er op 11 september opeens een foeragerende klimopbij *Colletes bederae* op in de voortuin (Fig. 11). Er werd minutenlang gefoerageerd op de bloeiende kleine bergsteentijm. Ik weet dat ze toenemen, maar in mijn tuin had ik deze soort niet verwacht. Dat vind ik één van de mooie dingen aan een jaar lang tuinsafari: je ontdekt zoveel onverwachts! Nog één illustratie daarvan: ik heb in 2020 veel genachtvlinderd in de tuin met een skinnerval en een laken ernaast. Op 13 september kroop er 's avonds opeens een vrouwtje grasbij *Andrena flavipes* op het verlichte laken rond. Die kan bijna niet anders dan van heel dichtbij uit een nest gekomen zijn.

Ik heb nog even op waarneming.nl gekeken, maar mijn waarneming van een grasbij op licht is voorlopig de enige (Fig. 12). De herfst is ook de tijd dat nieuwe hommelmenginginnen nog een tijdlang rondzwerven om zich helemaal vol te tanken. Ze moeten immers de winter door zien te komen en daar voldoende energie voor hebben. In onze tuin zijn gelukkig allerlei herfstbloeiërs te vinden en daar werd dankbaar gebruik van gemaakt door koninginnen aardhommel en akkerhommel. Mijn (voorlopig?) laatste bijenwaarneming in de tuin deed ik op 18 oktober met een voorraad bunkerende koningin aardhommel.

Figuur 12. Een vrouwtje grasbij *Andrena flavipes* op licht: uniek! Foto Anthonie Stip.

Terugblik: mijn tuin leeft!

Terugkijkend op 2020 kan ik zeggen dat ik het erg de moeite waard vond om met grote aandacht rond te dwalen en struinen in eigen tuin. Het leverde in totaal ruim 700 soorten wilde planten en dieren op (stand 12 november 2020: 706 soorten). Ik heb ongetwijfeld ook veel soorten gemist - ik heb blinde vlekken - en in dit

artikel lang niet alles kunnen benoemen. Het gaat mij ook niet om de soortenlijst en de lengte ervan. Het gaat mij om de waanzinnige diversiteit aan kleuren, gedrag, interacties en leven. Dat inspireert mij, zeker in het bijzondere jaar 2020 waarin alles op tilt leek maar in de tuin alles zijn (on-)gewone gang ging. Ik ben er achter: mijn tuin leeft! En die van jou?

Summary

In 2020, the author tried to see as many species as possible of wild plants and animals in a 150m² garden in the Gelderland town of Buren. This article describes some field observations about the wild bees that appeared in the garden during this year. These range from experiences with a nest of early bumblebees *Bombus pratorum*, behavior of the yellow-legged nomad-bee *Nomada succincta* at a host nest to the possible first catch of a yellow-legged mining bee *Andrena flavipes* on light during a moth session. In the special year 2020, the diversity of species, behavior and interactions inspired the author very much. A lot of bee life also appears to be possible in a small garden.

Anthony Stip

anthoniestip@hotmail.com